

XOTIN-QIZLARNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH MADANIYATINI RIVOLANTIRISH BORASIDA ILG'OR MAMLAKATLAR TAJRIBASI (SINGAPUR, JANUBIY KOREYA, AQSH MISOLIDA)

*Hojiyev Rasulbek Boynazar o'g'li
Oila va gender ITI ilmiy xodimi,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

XXI asr axborot texnologiyalari asrida internet hayotimizning asosiy qismidan biriga aylanib ulgurdi. Bu borada barchaning axborot texnologiyalaridan teng imkoniyatlar sharoitida foydalanishi, gender tengligi tamoyillariga rioya qilish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Inclusive Internet Index - bu har yili Economist Intelligence Unit (EIU) tomonidan Facebook (hozirgi Meta) ko'magida chop etiladigan hisobot bo'lib, ushbu indeks dunyo mamlakatlarida internetdan foydalanish imkoniyati, arzonligi, foydalanish va ko'nikmalari nuqtai nazaridan qanchalik inklyuzivligini baholaydi.

Indeksning maqsadi internetning yanada adolatli tarqalishini rag'batlantirish va hukumatlar, biznes va boshqa manfaatdor tomonlarga raqamli inklyuzivlikni oshirishga yordam beradigan axborot va tahlillarni taqdim etishdan iborat. Mazkur reytingda Singapur 1-o'rinni, Janubiy Koreya 2-o'rinni, AQSH 3-o'rinni egallagan bo'lsa, mamlakatimiz mazkur reytingda 61-o'rinni egalladi¹.

Singapur 2022-yilgi Inklyuziv Internet Index reytingida eng yuqori o'rinni egallagan. Bunga bir nechta asosiy omillar sabab bo'lgan:

Birinchidan, Rivojlangan raqamli infratuzilma: Singapur yuqori tezlikdagi keng polosali va keng qamrovli simsiz tarmoqlarni o'z ichiga olgan mustahkam raqamli infratuzilmaga ega bo'lib, bu keng ko'lamli internetga ulanishni ta'minlaydi. Next Generation National Broadband Network kabi tashabbuslar bu rivojlanishda muhim rol o'ynagan.

Ikkinchidan, Hukumat tomonidan boshqariladigan raqamli tashabbuslar: Hukumatning faol yondashuvi, xususan, Smart Nation tashabbusi orqali, turli

¹ <https://impact.economist.com/projects/inclusive-internet-index/2022/country/Uzbekistan>

sohalarda raqamli transformatsiyani amalga oshirib, internet inklyuzivligini targ'ib qildi.

Uchinchidan, Davlat-xususiy hamkorliklar: Davlat agentliklari va xususiy korxonalar o'rtasidagi hamkorliklar raqamli yechimlarni joriy etishda yordam berdi, bu esa internetga kirish imkoniyatini oshirdi va uni arzonlashtirdi.

To'rtinchidan, Raqamli savodxonlik dasturlari: Fuqarolarning raqamli savodxonligini oshirishga qaratilgan keng qamrovli dasturlar odamlarni internet resurslaridan samarali foydalanishga undadi.

Soha rivoji uchun dasturlar, loyihalar va mexanizmlar

Qonunchilikdan tashqari, Singapur raqamli sohani rivojlantirish uchun bir nechta tashabbuslarni amalga oshirdi:

- Smart Nation tashabbusi: Texnologiyadan foydalanib, yashash darajasini yaxshilash, ko'proq imkoniyatlar yaratish va kuchliroq jamoalarni qurish maqsadida ishga tushirilgan.

- Wireless@SG: Jamoat joylarida bepul Wi-Fi ulanishini ta'minlaydigan dastur bo'lib, rezidentlar va mehmonlar orasida internetdan foydalanishni targ'ib qiladi.

- Future Communications Research and Development Programme (FCP): Singapurning keyingi avlod mobil aloqa sohasidagi imkoniyatlarini mustahkamlashga qaratilgan milliy dastur.

Nazorat organi va uning hamkorliklari

Singapurda raqamli sohani Infocomm Media Development Authority (IMDA) nazorat qiladi. IMDA nodavlat tashkilotlar (NNT), fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor bilan faol hamkorlik qilib, raqamli tashabbuslarni amalga oshiradi va inklyuziv o'sishni ta'minlaydi.

Fuqarolik jamiyati institutlarining ayollarning internetdan foydalanish madaniyatini oshirishdagi roli

Singapurda fuqarolik jamiyati institutlari ayollar orasida raqamli savodxonlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ular seminarlar tashkil etadi, resurslar taqdim etadi va ayollarning raqamli makonda faol ishtirokini rag'batlantirish uchun qo'llab-quvvatlovchi jamoalar yaratadi.

Ayollar va bolalarni internetdan foydalanishda xavfsizlik choralari haqida ogohlantirish bo'yicha faoliyatlar va kampaniyalar

Ayollar va bolalarni internetdan foydalanishda xavfsizlik choralari haqida xabardor qilish uchun turli kampaniyalar va dasturlar amalga oshirilgan:

- Kiber farovonlik dasturlari: Ushbu tashabbuslar yoshlarni mas'uliyatli onlayn xatti-harakatlar va xavfsizlik choralari haqida o'qitishga qaratilgan.

- Jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari: Hukumat agentliklari va NNTlar o'rtasidagi hamkorlik orqali seminarlar, treninglar va onlayn resurslar orqali xavfsiz internet amaliyotlari haqida ma'lumot tarqatiladi.

Ushbu birgalikdagi sa'y-harakatlar Singapurning Inclusive Internet Index reytingida yuqori o'rinni egallashiga hissa qo'shib, mamlakatning inklyuziv va xavfsiz raqamli muhitni yaratishga bo'lgan sadoqatini aks ettiradi.

Singapurani inklyuziv internetga kirishda yetakchilik qilishi: tahliliy sharh

Singapur inklyuziv internet indeksida doimiy ravishda yuqori o'rinni egallab kelmoqda, bu uning raqamli inklyuziyaga kompleks yondashuvining isbotidir. Ushbu hisobot ushbu muvaffaqiyatga hissa qo'shadigan asosiy omillarni chuqur o'rganadi va uni boshqaradigan aniq mexanizmlarni tahlil qiladi.

Singapurani yuqori reytingga olib chiqadigan omillar:

Rivojlangan raqamli infratuzilma: Singapur eng zamonaviy texnologiyalarga doimiy investitsiyalar bilan ta'minlangan keng polosali va mobil tarmoq qamroviga ega. Ushbu mustahkam infratuzilma raqamli inklyuziyaning asosiy elementi bo'lgan internetning keng tarqalganligini ta'minlaydi.

Proaktiv hukumat siyosati: Hukumat "Aqlli Millat" dasturi kabi maqsadli tashabbuslar orqali raqamli inklyuziyani qo'llab-quvvatladi. Ushbu dastur hayot sifatini yaxshilash va barcha fuqarolar uchun iqtisodiy imkoniyatlar yaratish uchun texnologiyadan foydalanishga qaratilgan².

Arzonlik va qulaylik: Global miqyosda eng arzon bo'lmasa-da, Singapurda internetga kirish nisbatan qulay, chunki kam ta'minlangan oilalar uchun turli xil

² <https://www.smartnation.gov.sg/vision/>

rejalar va subsidiyalar mavjud. Bu xarajatlar raqamli ishtirok etish uchun to'siq bo'lmasligini ta'minlaydi.

Raqamli savodxonlikka urg'u berish: Singapur fuqarolarni raqamli landshaftda ishonchli va xavfsiz harakat qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan ta'minlaydigan kompleks dasturlar orqali raqamli savodxonlikni ustuvor ahamiyatga ega.

Inklyuziv internetni rivojlantirish bo'yicha tashabbuslar:

Qonunchilik bazasidan tashqari, Singapur raqamli inklyuziyani rivojlantirish uchun ko'p qirrali yondashuvdan foydalanadi:

Raqamli inklyuziya jamg'armasi: Ushbu jamg'arma zaif guruhlar orasida raqamli inklyuziyani ilgari suradigan jamoatchilikka asoslangan loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi, o't-o'lan darajasidagi innovatsiyalarni rivojlantiradi va o'ziga xos ehtiyojlarni qondiradi³.

Keksalar raqamli dasturga o'tadilar: Ushbu dastur keksa fuqarolarni muhim raqamli ko'nikmalar bilan ta'minlaydi, ularni texnologiyalarni qabul qilishga va raqamli jamiyatda faol ishtirok etishga undaydi.

Uyga kirish dasturi: Ushbu dastur kam ta'minlangan oilalarga subsidiyalangan internetga kirish va qurilmalarni taklif qiladi, raqamli tafovutni bartaraf etadi va onlayn resurslarga teng kirishni ta'minlaydi.

Raqamli yaratuvchi dastur: Ushbu dastur talabalar orasida raqamli ijodkorlik va innovatsiyalarni rivojlantiradi, ularni kelajakdagi ishchi kuchiga tayyorlaydi va texnologik taraqqiyot madaniyatini shakllantiradi⁴.

Kiber farovonlik dasturi: Ushbu dastur kiberhujumlar, onlayn xavfsizlik va raqamli farovonlik kabi muhim masalalarni hal qilib, mas'uliyatli va xavfsiz internetdan foydalanishni targ'ib qiladi.

Tartibga solish organi va manfaatdor tomonlarning hamkorligi:

Infocomm Media Development Authority (IMDA): IMDA - bu raqamli inklyuziyani ilgari surish uchun kuchli vakolatga ega bo'lgan infocomm va ommaviy

³ <https://www.digitalforlife.gov.sg/About/Digital-for-Life-Movement-and-Fund>

⁴ <https://www.singaporetech.edu.sg/undergraduate-programmes/digital-art-and-animation>

axborot vositalari sektorlarini rivojlantirish va tartibga solish uchun mas'ul bo'lgan asosiy davlat organi.

Ko'p sektorli hamkorlik: IMDA raqamli inklyuziya tashabbuslarini amalga oshirish uchun NNTlar, fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor bilan faol hamkorlik qiladi. Xalq assotsiatsiyasi va o'z-o'ziga yordam guruhlari kabi tashkilotlar bilan hamkorlik dasturlarning turli jamoalar ehtiyojlariga moslashtirilishini va maqsadli aholiga samarali etib borishini ta'minlaydi⁵.

Raqamli sohada ayollarni qo'llab-quvvatlash:

Fuqarolik jamiyati institutlari ayollarning raqamli savodxonligini va onlayn ishtirokini oshirishda muhim rol o'ynaydi:

Raqamli savodxonlik bo'yicha trening: NNTlar ayollarni onlayn dunyoda samarali harakat qilish uchun zarur bo'lgan raqamli ko'nikma va ishonch bilan ta'minlashga mo'ljallangan seminarlar va trening dasturlarini o'tkazadi.

Xabardorlik kampaniyalari: Ushbu kampaniyalar ayollar orasida onlayn xavfsizlik, maxfiylik va internetdan mas'uliyatli foydalanish to'g'risida xabardorlikni oshirishga, ularni onlayn xavflarni kamaytirish va xavfsiz ishtirok etishga tayyorlashga qaratilgan.

Qo'llab-quvvatlash tarmoqlari: Fuqarolik jamiyati tashkilotlari onlayn ta'qiblar yoki kamsitishlarga duch kelgan ayollar uchun hayotiy qo'llab-quvvatlash tarmoqlari va resurslarni taqdim etadi, hamjamiyat tuyg'usini rivojlantiradi va ularni onlayn muammolarni hal qilishga imkon beradi.

Ayollar va bolalar uchun onlayn xavfsizlikni ta'minlash:

Singapur onlayn xavfsizlikni ta'minlash uchun bir qator dasturlar va kampaniyalarni amalga oshirdi:

Kiber farovonlik dasturi: IMDA ning Kiber farovonlik dasturi talabalar, otanonalar va o'qituvchilarni onlayn xavflar, xavfsizlik choralari va mas'uliyatli raqamli fuqarolik to'g'risida o'rgatadi.

Media savodxonligi kengashi: Ushbu kengash onlayn kontentni o'z ichiga olgan holda tanqidiy fikrlash va ommaviy axborot vositalaridan mas'uliyatli foydalanishni

⁵ <https://www.imda.gov.sg/about-imda/research-and-statistics>

targ'ib qiladi, bu shaxslarga noto'g'ri ma'lumotlarni ajratish va onlayn ma'lumotlar bilan xavfsiz ishlash imkonini beradi.

Jinoyatchilikning oldini olish milliy kengashi (NCPC): NCPC kiberjinoyatchilikning oldini olish va onlayn xavfsizlik bo'yicha aholini o'qitish kampaniyalarini o'tkazadi, potentsial tahdidlar haqida xabardorlikni oshiradi va amaliy ko'rsatmalar beradi⁶.

Singapur politsiya kuchlari: Politsiya kiberjinoyatchilikni faol ravishda tekshiradi va jabrlanganlarga yordam beradi, hisobdorlikni ta'minlaydi va onlayn xavfsizlik choralari kuchaytiradi.

Singapurani raqamli inklyuziyani rivojlantirishdagi muvaffaqiyati mustahkam infratuzilma, proaktiv hukumat siyosati, ko'p sektorli hamkorlik va raqamli savodxonlik va onlayn xavfsizlikka katta e'tibor qaratishni o'z ichiga olgan kompleks strategiyadan kelib chiqadi. Singapur qulaylik, arzonlik va raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish masalalarini hal qilish orqali barcha fuqarolar rivojlanishi mumkin bo'lgan inklyuziv raqamli ekotizimni yaratdi.

Janubiy Koreyaning 2022-yilgi Inclusive Internet Index reytingida yuqori o'rin egallashining bir qancha asosiy sabablari bor:

Birinchidan, Rivojlangan infratuzilma:

2021-yilda mamlakatdagi uy xo'jaliklarining 99,93 foizi internetga ulanish imkoniyatiga ega bo'lgan, bu ko'rsatkich ko'plab rivojlangan davlatlardan yuqori⁷.

Ikkinchidan, Yuqori internetdan foydalanish darajasi:

2022-yil dekabr holatiga ko'ra, smartfon abonentlarining soni 54,2 milliondan oshgan, bu mamlakat aholisi sonidan (51,6 million) ko'proq ekanini ko'rsatadi⁸.

Uchinchidan, Hukumat tashabbuslari:

Janubiy Koreya hukumati raqamli infratuzilma va savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha turli dasturlarni amalga oshirib kelmoqda, bu esa mamlakatning yuqori ko'rsatkichlariga hissa qo'shgan.

⁶ <https://theinclusiveinternet.eiu.com>

⁷ https://freedomhouse.org/country/south-korea/freedom-net/2022?utm_source

⁸ https://freedomhouse.org/country/south-korea/freedom-net/2023?utm_source

Janubiy Koreya qonunchilik choralaridan tashqari quyidagi **dasturlarni** amalga oshirgan:

- Raqamli Platforma Hukumat tashabbusi:

2023-yilda ishga tushirilgan bu loyiha sun'iy intellekt va bulutli texnologiyalar yordamida hukumat operatsiyalarini innovatsion tarzda boshqarish, shuningdek, fuqarolar, biznes va hukumat o'rtasida samarali hamkorlik platformasini yaratdi⁹.

- Koreya Raqamli Rivojlanish Dasturi (KoDi):

2021-yil iyul oyida boshlang'ich qilingan bu loyiha raqamli transformatsiyani jadallashtirish va ma'lumotlar ekotizimini rivojlantirish orqali boshqa davlatlarga Koreyaning tajribalarini ulashishga qaratilgan.¹⁰

- K-Startup Grand Challenge:

2016-yildan beri amal qilayotgan bu akseleratsiya dasturi startaplarga resurslarni taqdim etib, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi¹¹.

Bu sohani boshqaruvchi davlat organi va uning manfaatdor tomonlar bilan hamkorligi

Janubiy Koreyada internet sektorini Fan va axborot-texnologiyalari vazirligi (MSIT) boshqaradi.

- MSIT nohukumat tashkilotlar, fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor bilan hamkorlikda raqamli innovatsiyalarni ilgari suradi.

- Masalan, MSITga qarashli Axborot va aloqa texnologiyalarini rejalashtirish va baholash instituti (IITP) ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqaradi va bir nechta sektorlar bilan hamkorlik qiladi¹².

Fuqarolik jamiyati institutlarining ayollar internet madaniyatini yaxshilashdagi roli

Janubiy Koreyada fuqarolik jamiyati institutlari ayollarning internet madaniyatini yaxshilashda quyidagi yo'nalishlarda faoliyat olib boradi:

- Raqamli savodxonlik dasturlari:

⁹ https://www.weforum.org/stories/2023/01/davos23-korea-digital-platform-government/?utm_source

¹⁰ https://www.worldbank.org/en/programs/kodi/overview?utm_source

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/K-Startup_Grand_Challenge?utm_source

¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Institute_for_Information_and_Communications_Technology_Planning_and_Evaluation?utm_source

Nohukumat tashkilotlar ayollar uchun internetdan xavfsiz va samarali foydalanishni ta'minlashga qaratilgan treninglar o'tkazadi.

- Himoya va advokatlik faoliyati:

Tashkilotlar onlayn huquqbuzarliklarga qarshi kurashni yo'lga qo'yib, internetni xavfsizroq qilishni maqsad qilgan.

Ayollar va bolalarni internet xavfsizligi bo'yicha ogohlantirish tadbirlari va kampaniyalari

Janubiy Koreyada internet xavfsizligini targ'ib qilish uchun quyidagi tashabbuslar amalga oshirilmoqda:

- Ta'lim kampaniyalari:

Hukumat va nohukumat tashkilotlar ayollar va bolalar uchun xavfsiz internetdan foydalanish bo'yicha treninglar va ma'lumot materiallarini tarqatadi.

- Onlayn xavfsizlik dasturlari:

Foydalanuvchilarga onlayn xavf-xatarlar va ularning oldini olish choralari haqida ma'lumot beradigan dasturlar tashkil qilinmoqda.

Bu kabi chora-tadbirlar Janubiy Koreyaning Inclusive Internet Index'da yuqori o'rin egallashiga olib keldi va mamlakatning raqamli inklyuziyani ta'minlashda izchil harakatlarini aks ettiradi.

2022-yilda AQSH "Inclusive Internet Index" reytingida yuqori o'rinni egalladi. Buning asosiy sababi mamlakatda internet infratuzilmasining keng qamrovliligi, yuqori sifatli va tezkor internet xizmatlari, shuningdek, internetdan foydalanish imkoniyatlarining kengligi bilan bog'liq.

AQShda internetga kirishni kengaytirish uchun bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda:

- Broadband Equity, Access, and Deployment (BEAD) Program¹³: Ushbu tashabbus orqali 42,45 milliard dollar ajratilib, barcha shtat va hududlarda yuqori tezlikdagi internetga kirishni kengaytirish maqsad qilingan.

- Digital Equity Act Programs¹⁴: 2,75 milliard dollar byudjetga ega bo'lgan ushbu dasturlar raqamli inklyuziya va tenglikni targ'ib qilishga qaratilgan bo'lib,

¹³ <https://broadbandusa.ntia.doc.gov/funding-programs/broadband-equity-access-and-deployment-bead-program>

barcha shaxslar va jamoalarning raqamli iqtisodiyotdan foyda olishlari uchun zarur ko'nikma va texnologiyalarga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

- Affordable Connectivity Program (ACP)¹⁵: Ushbu dastur kam daromadli oilalar uchun internet xizmatlariga chegirmalar taqdim etib, internetga kirishni arzonlashtiradi.

AQShda internet siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishni Milliy Telekommunikatsiya va Axborot Boshqarmasi (NTIA) nazorat qiladi. NTIA nodavlat tashkilotlar (NNT), fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi.

Fuqarolik jamiyati institutlari ayollarning internetdan samarali foydalanishlarini qo'llab-quvvatlaydi:

- National Center for Women & Information Technology (NCWIT)¹⁶: Ushbu tashkilot ayollarning kompyuter sohasida ishtirokini oshirish uchun resurslar, tadqiqotlar va targ'ibot ishlarini olib boradi.

- Girls Who Code¹⁷: Ushbu tashkilot yosh qizlarga dasturlash ko'nikmalarini o'rgatib, texnologiya sohasidagi gender tafovutini kamaytirishga intiladi.

Ayollar va bolalarni internet xavfsizligi bo'yicha xabardor qilish uchun bir qator tashabbuslar mavjud:

- National Cyber Security Alliance (NCSA)¹⁸: "Stay Safe Online" kampaniyasi orqali NCSA onlayn xavfsizlik bo'yicha resurslar taqdim etadi.

- NetSmartz¹⁹: Ushbu dastur bolalar va o'smirlarga internetda xavfsiz bo'lishni o'rgatish uchun interaktiv ta'lim resurslarini taklif etadi.

Ushbu dasturlar va hamkorliklar AQShning barcha fuqarolari uchun inklyuziv va xavfsiz raqamli muhit yaratishga bo'lgan intilishini namoyon etadi.

¹⁴ <https://broadbandusa.ntia.doc.gov/funding-programs/digital-equity-act-programs>

¹⁵ <https://www.fcc.gov/about/overview>

¹⁶ <https://ncwit.org/>

¹⁷ <https://girlswhocode.com/>

¹⁸ <https://www.staysafeonline.org/>

¹⁹ <https://www.missingkids.org/netsmartz/home>